

Asia: VN/463/2021

Lausuntopyyntö hallituksen esitysluonnoksesta lastensuojelulain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoitus 35 lasta/sosiaalityöntekijä vuoden 2022 alusta ja 30 lasta/sosiaalityöntekijä vuoden 2023 alusta. (13 b §). Mitä vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

-

2. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi lastensuojeluviranomaisen kansainvälisestä toimivallasta (17 §), lastensuojelun järjestämis- ja kustannusvastuusta kansainvälisissä tilanteissa (17 a §) sekä lastensuojelun tarpeen arvioinnista ulkomailla (17 b §). Selkiyttääkö sääntely rajat ylittäviä tilanteita?

-

3. Esityksessä ehdotetaan säädettävän lapsen sosiaalihuollon asian vireille tulosta ja lapsen palvelutarpeen arvioinnista (26 §). Onko ehdotettu sääntely selkeä?

-

4. Esityksessä ehdotetaan säädettävän tehostetusta avohuollon tukitoimesta (37 b §). Mikä on näkemyksenne sääntelyn selkeydestä suhteessa muihin lastensuojelun avohuollon palveluihin?

-

5. Onko esityksessä ehdotettu 49 a §:n 2 momentin c-kohdan päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä sijaishuollon integroitua palvelu ja sitä koskeva päätöksenteko (49 b §) sääntelyltään selkeä ja toteutettavissa käytännössä?

-

6. Esityksessä ehdotetaan erityisen huolenpidon palvelun tuottamisen keskittämistä julkisen sektorin toimijoille (60 d §). Muutokseen esitetään pitkää siirtymäaikaan vuoteen 2026 asti. Mitä käytännön vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

-

7. Esityksessä ehdotetaan vähimmäishenkilöstömitoituksia vaativan sijaishuollon ja erityisen huolenpidon palveluihin (59 a §). Mitoitukset porrastetaan vuosille 2022–2026, täysimääräisinä mitoitus tulisivat voimaan vuonna 2026. Mitä käytännön vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

-

8. Esityksessä ehdotetaan uutta säännöstä kiinnipitämisestä lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi (68 a §). Onko sääntely riittävän selkeä ja millaisia käytännön vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

-

9. Esityksessä ehdotetaan muutettavan luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttamista koskevaa nykyistä säännöstä (69 a §) siten, että siinä säädetty kiinniottaminen mahdollistaa poliisille toimivallan lapsen kiinniottamiseksi virka-apuna. Poliisin virka-avun antamisesta säädetään tarkemmin uudessa 69 b §:ssä. Onko ehdotettujen 69 a § ja 69 b § sääntely riittävän selkeä ja millaisia käytännön vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

-

10. Esitys sisältää muutoksia työryhmän ehdotuksiin päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä erityisen huolenpidon jakson aikana tehtävistä rajoitustoimenpiteistä ja yhteydenpidon erityisestä rajoittamisesta (71 § ja 72 §). Millaisia vaikutuksia ehdotetuilla muutoksilla näette olevan lapsen päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä erityisen huolenpidon jakson toteuttamiseen?

-

11. Vapaamuotoiset huomiot edellä mainittuihin säännöksiin:

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene pitää esitettyjä muutoksia tarpeellisina. Lainsäädännön tarkennukset parantavat lastensuojelun tarpeessa olevien lasten oikeuksia erityisesti erityisen huollon ja vaativan sijaishuollon osalta. Arene esittää tarkennuksia lastensuojelun kelpoisuusvaatimukseen, henkilöstön osaamisen kehittämiseen ja alan koulutustarpeen arviointiin.

Työvoiman tarve ja korkeakoulujen aloituspaikat

Lakiesityksessä arvioidaan, että sääntelyn muuttumisen vuoksi tarvitaan yhteensä 805 sosionomin tai sairaanhoitajan tutkinnon suorittaneen henkilön lisäys erityishuolenpidon tehtäviin ja vaativan sijaishuollon palveluihin neljän vuoden päästä lain voimaantulosta. Arviomme mukaan myös nämä muutokset tulevat kasvattamaan ammattikorkeakoulutettujen tarvetta lastensuojeluun liittyvissä työtehtävissä.

Arene haluaa korostaa, että sosiaali- ja terveydenhoitoalan osaajien koulutusmäärän lisääminen edellyttää riittävän rahoituksen kohdistamisen ammattikorkeakouluille. Vuonna 2020 päivitettyissä ammattikorkeakoulujen tulossopimuksissa on korotettu korkeakouluille asetettuja tutkintotavoitteita, mutta tavoitteiden toteuttamisen edellyttämää rahoituksen korotusta ei ole toteutettu.

Lakimuutos edellyttää myös muutoksia ammattikorkeakoulujen lastensuojelua koskevaan koulutukseen. Nykyisin ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen opetusohjelmissa lastensuojelun opetusta on tarjolla runsaasti, mutta erityisesti sijaishuoltoon liittyviä osaamiskokonaisuuksia tarvitaan lisää.

Kelpoisuusvaatimukset

Arene esittää, että lakiesityksessä tulee tiukentaa lastensuojelussa työskentelevien kelpoisuuksia. Lakiesityksen henkilöstöä koskevassa 60 § määritellä tarkasti vain laitoksen hoiva- ja kasvatustehtäviä hoitavan johtajan kelpoisuus. Muiden työntekijöiden osalta esityksessä todetaan, että ”hoito- ja kasvatustehtävissä olevan henkilöstön määrässä ja henkilöstörakenteessa on otettava huomioon toimintayksikön asiakaskunnan erityistarpeet ja toiminnan luonne.”

Lakiesityksessä mukana olevassa sosiaali- ja terveysministeriön asetusesityksessä valtion lastensuojelulaitoksista henkilöstön kelpoisuus on määritelty tiukemmin siten, että laitoksessa toimivalla vastaavalla ohjaajalla tai ohjaajalla tulee olla sosiaali- ja terveydenhoitoalan tai muu soveltuva ammattikorkeakoulututkinto (esim. yhteisöpedagogin ammattikorkeakoulututkinto). Esityksen perusteluissa todetaan, että ”lähtökohtana olisi, että valtion lastensuojelulaitoksissa työskentelisi pääasiassa ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneita ja tehtäviin soveltuvia ammattilaisia.”

Arene esittää, että valtion lastensuojelulaitoksia koskevan asetuksen kelpoisuuskirjaus tulisi ulottaa koskemaan laajemmin myös kuntien ja yksityisten palveluntuottajien tarjoamia sijaishuollon palveluita, erityisesti koskien vaativaa sijaishuoltoa ja erityisen huolenpidon jaksoja. Lastensuojelun yksiköissä edellytetään entistä vahvemmin lastensuojelun lainsäädännön, sijaishuoltotoiminnan, erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten elämäntilanteiden ja kaltoinkohtelun vaikutusten ymmärtämistä sekä tästä ymmärryksestä nousevaa erityistä vuorovaikutusosaamista lasten arjessa: huolenpidon, hoivan sekä ohjaus- ja kasvatustyön erityisosaamista. Kelpoisuuksia tiukentamalla varmistetaan, että lastensuojelun parissa työskentelevillä henkilöillä on riittävä osaaminen ja valmiudet työhön.

Lastensuojelun henkilöstön osaamisen kehittäminen

Lakiesityksessä lisätään lastensuojelun palveluiden tuottajille vastuita henkilöstön osaamisen kehittämiseen liittyen. Esimerkiksi lakiesityksen henkilöstön riittävyttä ja osaamista käsittelevässä uudessa 61 c § veloitetaan henkilökunnan osaamista ja perehdytystä lasten itsemääräämisoikeuden vahvistamiseksi. Pykälässä myös veloitetaan lastensuojelupalvelun tuottaja tarjoamaan koulutusta tämän osaamisen varmistamiseksi. Koska ammattikorkeakoulut ovat keskeinen lastensuojelussa toimivien ammattilaisten kouluttaja, tulee ammattikorkeakoululla olla merkittävä rooli myös henkilöstön osaamisen kehittämisessä ja päivittämisessä.

Sijaishuollon eri ammattiryhmille tarvitaan erikoistumiskoulutus parantamaan palveluiden integraatiota ja niiden tehokkaampaa jalkauttamista sijaishuollon laitoksiin. Lastensuojelun henkilöstön koulutustasoa on myös tarpeen pyrkiä korottamaan siten, että yhä useammalla alalla toimivalla henkilöllä olisi vähintään ammattikorkeakoulutasoinen tutkinto.

Lastensuojelun vetovoimaisuus

Lastensuojelun vetovoimaisuus koulutusalan on laskenut merkittävästi viime vuosina alan saaman huonon julkisuuden vuoksi. Lastensuojelun keskusliiton ja Talentia ry:n tekemän selvityksen mukaan 42 prosenttia sosionomiopiskelijoista piti lastensuojelun laitostyön mielikuvaa kielteisen tai erittäin kielteisen. Julkisen kuvan lisäksi opiskelukavereiden mielikuvat alasta vaikuttivat merkittävästi opiskelijoiden negatiiviseen kuvaan alasta. Ala ei siis näyttäydy tällä hetkellä kovinkaan vetovoimaiselta sosiaalialan opiskelijoiden keskuudessa.

Sosionomiopinnoissa tarjolla olevien lastensuojelun opintokokonaisuuksiin on ollut haasteita saada opiskelijoita ja siten erityisesti lastensuojeluun kouluttautuneiden sosionomien riittävyys alalle voi vaarantua. Samoin alan pitovoimaan liittyy merkittäviä haasteita työn raskauden vuoksi. Alan veto- ja pitovoimaisuutta tulisi pyrkiä parantamaan työelämän ja ammattikorkeakoulujen yhteistoimin.

Ylönen Nina

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry - va. toiminnanjohtaja

Samuli Maxenius